

MED ET KRITISK BLIKK

Bokas styrke er at den tar for seg bergindustriens ulemper sett med samenes, miljøvernbevegelsens og småfolks øyne. Men den skjemmes av forfatterens generelle skepsis til bergindustrien.

GULL, GRÅSTEIN OG GRUMS
1 – OMSTRIDTE GRUVER
Svein Lund
Davvi Girji, 2015

Listen legges allerede i bokas tittel, og på side 18 blir den fullt ut bekreftet: «Blant dei fremste er Nussir og Nordic Mining som lenge har venta på godkjenning av driftsplanar basert på dumping av enorme mengder gruveavgang i næraste fjord». Tonen levner ingen tvil om at forfatteren slett ikke bare er begeistret for måten industrien utøver sin virksomhet. Og med setningen «... dette (godkjennelsen av Nussirs reguleringplan) er eit handslag til gruvekapitalen på børsen» avslører han alt for tidlig at han har valgt side, og at bergindustriens lesere derfor vil måtte være særdeles kritiske til det han senere skriver.

Svein Lund, med bopel i Kautokeino, nært opp til den nedlagte kobber- og gullgruven i Bidjovagge, har fattet interesse

for gruvenæringen, og en konferanse i regi av Naturvernforbundet i 2013 var med på å legge grunnlaget for hans kritiske blikk på næringens fortid, nåtid og fremtid. Slik sett representerer forfatteren en alternativ stemme, og heldigvis hever han seg langt over (!) Norges Naturvernforbunds forenklete tilnærming til de problemene som gruvedrift har medført og vil føre med seg.

En trist historie

Kapitlet om gruvedriften i Bidjovagge, dagbruddet inne på vidda noen titalls kilometer nord for Kautokeino, er lærerikt, samt underholdende og godt skrevet. Dette er også den første gjennomgangen av gruvedriften som vi har kommet over, og her får vi servert en usminket versjon som blant annet demonstrerer datidens (1970-tallet) manglende forståelse for kulturforskjellen mellom storbyen og grisgrendte strøk. (Det forunderlige er jo at Sydvaranger Gruve, 40 år senere, ikke hadde fått med seg dette poenget). Som forventet er kapitlet farget av forfatterens kritiske blikk på mineralnæringen, men fremstillingen er underbygget med så mye fakta og sitater at informasjonsverdien er stor. Vi kan trygt konkludere med norske myndigheter har lite å være stolt av når det gjelder den rollen de spilte under etableringen av denne gruva. Boka gir også leserne et perspektiv på hvor mye lengre vi er kommet i å konsekvensutrede en ny gruve, selv om enkelte nok vil spørre seg om vi i dag har kommet litt for langt. Vi savner imidlertid en litt mer kritisk holdning til den passive holdningen til industriutvikling som motstanderne inntar, spesielt i et lite samfunn der det offentlige omtrent er eneste arbeidsgiver av noen størrelse.

Kapitlet om gruvehistorien i Bidjovagge gjør at det er lett å forstå den motstanden som Arctic Gold har møtt i sitt forsøk på å etablere ny virksomhet i våre dager. Boka

gir et godt innblikk i bakgrunnen for den skepsisen som har kommet til uttrykk overfor Arctic Golds planer, og Lunds lokal-kunnskap – etter å ha bodd nesten et helt liv i Finnmark – gir troverdighet. Dessverre svertes den nøkterne fremstillingen av sterke fordommer mot «kapitalen». Boka bør likevel være pensum for både ledelsen og styret i Arctic Gold. Det kan nemlig virke som om selskapet ikke har tatt til seg de feil som Bleikvassli Gruber gjorde i forbindelse med første driftsperiode (1969-1975) og Outokumpu i andre driftsperiode (1985-1991). Skal vi oppsummere de inntrykk forfatteren etterlater seg, handlet det de gangene om mangel på respekt for andre kulturer og den sårbare naturen, i god kombinasjon med gammeldags grådighet.

Det blir derfor neppe etablert ny virksomhet i Bidjovagge i nær fremtid. I så fall kan selskapet takke seg selv. At gruvedrift kan være lønnsomt både for lokalsamfunnet og storsamfunnet, til forskjell fra den subsidierte reindriftsnæringen, teller nok dessverre lite i denne sammenheng.

«Kobber smaker pyton»

Boka gir også en grundig gjennomgang av den avsluttede gruvedriften på forekomsten Ulveryggen i Repparfjord (1972-1978), og vi får bakgrunnen for planene om drift på den 2-4 meter mektige kobberforekomsten Nussir samme sted. Dette er nyttig lesing for dem som ønsker bedre innsikt i de utfordringene som adm. dir. Øystein Rusfeldt i Nussir ASA har hatt gjennom mer enn fem år. Fremstillingen mister imidlertid noe troverdighet fordi enkelte av de kritiske kommentarene ikke er underbygget med referanser, og at det derfor kan være vanskelig å skille mellom det som er forfatterens personlige mening og det som forskning har påvist. Det er i det hele tatt synd at han beveger seg over i synsing. Fremstillingen skjemmes også av forfat-

terens inngrodde skepsis mot industriell utvikling, enten det dreier seg om vindkraft, kraftlinjer, oljevirkosomhet eller gruvedrift. Uten å gjøre det minste forsøk på å forklare hvorfor, uttrykker han for eksempel dyp skepsis mot «ilandføringsbase for olje på Markopneset». Her kommer forfatteren i godt selskap med mange andre som ikke ser behovet for nye arbeidsplasser og at samfunnet må utvikle seg, men i stedet luller seg inn i en tro på at samfunnet vårt skal stå stille, uten å følge med i den utviklingen som uansett skjer. Noen lettvinde konklusjoner kunne også lett vært sjekket opp mot operatørselskapet Nussir. Leseren fortjener det, og det hadde kostet lite ekstra arbeid. Men kanskje det ikke hadde gagnet det inntrykket forfatteren vil at leserne skal sitte igjen med?

Likevel, Lunds gjennomgang er av stor verdi for alle som ønsker å øke sin historiske innsikt. Og den minner oss om at bergindustrien fortsatt er infiltrert av cowboyer som er mer interessert i rask profitt enn langsiktige driftsplaner som gagnar vertskommunene. Bakgrunnen for konkursen i Sydvaranger Gruve føyer seg dessverre pent inn i rekken av «uforstand». Nå er det derfor opp til RUSHfeldt, etter at Nussir har fått godkjent reguleringsplanen og blitt gitt utslippstillatelse for avgangen, å vise at gruvedrift kan gjøres på ordentlig vis. Vi skal jo ikke dra lenger enn til Stjernøy for å finne eksempel på en gruve som driver uten konflikter.

Industriens slagmark

Kapitlet «Gruvedrift i grenseland» er en «historie om hundre år i strid» rundt jernmalforekomstene sør for Kirkenes. Det begynte med en konflikt mellom eierne og brukerne av området allerede før oppstarten (ordføreren engasjerte seg for at etableringen av en gruve ikke skulle ta fra bønder og reieneirene retten til beite, vedhogst og sanking innenfor konsesjonsområdet), og fortsatte med store uoverensstemmelser mellom ledelsen og arbeiderne (fagforeningen og store deler av arbeidsstokken ble utelukket i mange år). På det meste var det 1150 mann i arbeid. Men gruva i Kirkenes var ingen trygg arbeidsplass. Det første tiåret omkom 30 mann i ulykker, og distriktslegen registrerte 1537 ulykker på bare tre år. Malmen ble påvist av Tellef Dahll (GEO 08/2015: «Kartlegger,

malmleier og gründer») allerede i 1866, men forekomsten var fattig, og det var ikke før Christian August Anker engasjerte seg tidlig på 1900-tallet at det ble snakk om å åpne gruvedrift. Med i all hovedsak svensk kapital ble AS Sydvaranger stiftet i 1906, hvorpå hundrevis av arbeidsløse dro til Kirkenes for å søke lykken. I 1910 kom driften i gang, men det tok bare 15 år før bedriften gikk konkurs. Lave priser på jernmalm knekket den. To år senere var det ny oppstart, men etter bare ett år var det full streik, en kamp som arbeiderne tapte til gangs. De som hadde streiket fikk ikke ny jobb. Den 2. verdenskrig førte til nye problemer. Tyskerne ville produsere mest mulig, med den konsekvens at de allierte bombet gruvene. Som et ledd i «den brente jords taktikk» ble all infrastruktur ødelagt da tyskerne trakk seg tilbake høsten 1944.

Gullalderen for jernmalgruvne sør for Kirkenes kom på 1950- og 60-tallet, og forholdet mellom ledelsen og arbeiderne bedret seg betraktelig. Det første forsøket på underjordsdrift startet i 1964, men ny teknologi som gjorde dagbruddsdrift enklere utsatte oppstarten av en ny driftsform. I årene som fulgte falt jernmalmpri-sene igjen, og etter mange års kamp gikk det mot styrt avvikling i 1997. Så skulle det gå åtte år før Sydvaranger Gruve AS startet opp på nytt, og ytterligere seks år før konkurs var et faktum. I Svein Lunds bok blir historien fortalt med innlevelse, og den er nyttig for den som ønsker bredere innsikt i hvorfor det til slutt gikk helt galt.

Fortsatt cowboy-tendenser

Dette er en bok som bør leses av alle som jobber i mineralnæringen. Den er godt og levende skrevet, bibringer mye ny kunnskap og forteller en historie om norsk gruveindustri på en måte som ingen andre har gjort. Boka forteller oss at vi på langt nær er kvitt de cowboy-tendensene som var dominerende tidligere, og som i fullt monn fortsatt råder ute i verden. Gruveindustrien har i det hele tatt et dårlig rykte, og etter å ha leste boka vil nok de fleste være enige i at det fortsatt er en jobb å gjøre for at mineralindustrien skal få et godt omdømme i allmennheten.

HALFDAN CARSTENS